

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

INTRODUCTION OF MODERN INSURANCE MECHANISMS IN THE LOCAL GOVERNMENT SYSTEM UNDER MARTIAL LAW: LEGAL ASPECTS AND EUROPEAN EXPERIENCE

Тимошук О.Г., доцент кафедри конституційного права
та теоретико-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті розглянуто розвиток місцевого самоврядування що є ключовим чинником демократичного устрою та ефективного управління територіями, так як одним із перспективних інструментів підвищення фінансової стійкості громад та соціального захисту є саме місцеве страхування. Визначено також, що в умовах децентралізації в Україні впровадження страхових механізмів на рівні територіальних громад сприятиме оптимізації бюджетних витрат, підвищенню якості соціальних послуг і зміцненню фінансової автономії. Досвід країн ЄС свідчить про ефективність муніципальних страхових програм у забезпеченні фінансової стабільності та соціального захисту населення. Україна може адаптувати ці практики для посилення інвестиційної привабливості, створення резервних фондів та підвищення рівня соціальної підтримки в умовах війни. Обґрунтовано, що використання європейських страхових механізмів дозволить громадам краще реагувати на надзвичайні ситуації та сприятиме економічному відновленню країни. У статті розглядаються ключові правові, економічні та управлінські аспекти впровадження страхових механізмів на місцевому рівні, аналізується європейський досвід та можливості його адаптації в Україні. Визначено необхідність комплексного підходу до формування системи місцевого страхування для забезпечення стабільного розвитку громад у кризових умовах. Визначено, що в сучасних умовах місцеві бюджети набувають особливого значення для фінансового забезпечення територіальних громад. Фінансова незалежність та економічна стабільність є ключовими чинниками розвитку та підвищення рівня життя населення. Зокрема розглянуті способи впровадження механізмів соціального страхування через муніципальні програми, а також створення спеціалізованих перестрахових фондів на національному рівні.

Ключові слова: страхування, місцеве врядування, фінансова стійкість громад, соціальний захист населення, післявоєнне відновлення, європейський досвід страхування.

The article examines the development of local self-government, which is a key factor in the democratic system and effective management of territories, since one of the promising tools for increasing the financial stability of communities and social protection is local insurance. It is also determined that in the context of decentralization in Ukraine, the introduction of insurance mechanisms at the level of territorial communities will contribute to the optimization of budget expenditures, improving the quality of social services and strengthening financial autonomy. The experience of EU countries indicates the effectiveness of municipal insurance programs in ensuring financial stability and social protection of the population. Ukraine can adapt these practices to enhance investment attractiveness, create reserve funds and increase the level of social support in war conditions. It is substantiated that the use of European insurance mechanisms will allow communities to better respond to emergencies and will contribute to the economic recovery of the country. The article examines the key legal, economic and managerial aspects of the implementation of insurance mechanisms at the local level, analyzes the European experience and the possibilities of its adaptation in Ukraine. The need for a comprehensive approach to the formation of a local insurance system to ensure the stable development of communities in crisis conditions is determined. It is determined that in modern conditions local budgets are of particular importance for the financial support of territorial communities. Financial independence and economic stability are key factors in the development and improvement of the standard of living of the population. In particular, the methods of implementing social insurance mechanisms through municipal programs, as well as the creation of specialized reinsurance funds at the national level are considered.

Key words: insurance, local governance, financial sustainability of communities, social protection of the population, post-war recovery, European experience in insurance.

Розвиток місцевого самоврядування є важливою складовою демократичного устрою держави, що забезпечує ефективне управління територіями та сприяє підвищенню рівня соціального захисту населення. Одним із перспективних інструментів підвищення фінансової стійкості територіальних громад та забезпечення соціальної безпеки є саме впровадження сучасних механізмів місцевого страхування, а в умовах децентралізації особливого значення набуває питання розширення страхових програм на рівні місцевих громад, що дозволить ефективно управляти ризиками, пов'язаними з медичним обслуговуванням, соціальним захистом, надзвичайними ситуаціями та іншими суспільно важливими сферами. Правове регулювання місцевого страхування в Україні залишається недостатньо розвиненим, що обмежує можливості його практичного застосування. Водночас досвід країн Європейського Союзу демонструє ефективність місцевих страхових механізмів у забезпеченні фінансової стабільності муніципалітетів і створенні надійної системи соціального захисту. Вивчення європейських практик та їх адаптація до українських реалій є необхідною умовою для удосконалення системи страхування на місцевому рівні.

В умовах децентралізації в Україні органи місцевого самоврядування отримують ширші повноваження у сфері фінансового забезпечення громад, що відкриває можливості для впровадження страхових механізмів як додаткового інструменту управління ризиками. Запровадження місцевих страхових програм може сприяти покращенню якості соціального забезпечення, оптимізації бюджетних витрат та зміцненню фінансової автономії територіальних громад, адже місцеві бюджети є основним інструментом реалізації соціальних програм, інфраструктурних проектів, надання державних послуг [1, С. 38]. Не дивлячись на розширення повноважень, питання доцільного використання та справедливого розподілу фінансових ресурсів залишаються актуальними. Одним із ключових наслідків реформ стало розширення фінансових можливостей територіальних громад. Регіони отримали більшу частку податкових надходжень і нові механізми розподілу бюджетних коштів, що сприяло більш ефективному та справедливому розподілу ресурсів. Це стимулювало б розвиток місцевої економіки, підвищило б якість публічних послуг і зміцнило б соціальну стабільність [2, С. 115].

На даний момент в Україні не досконала єдина система правового регулювання місцевого страхування, що

ускладнює його ефективне застосування. Водночас у країнах ЄС успішно функціонують різні моделі муніципального страхування, зокрема страхування відповідальності органів місцевого самоврядування, добровільне медичне страхування громадян та муніципальні страхові фонди. Аналіз цих моделей може надати цінні рекомендації для розробки ефективної національної системи місцевого страхування. Таким чином, дослідження правових аспектів впровадження місцевого страхування в Україні з урахуванням європейського досвіду є надзвичайно актуальним. Воно сприятиме розробці законодавчих ініціатив, що дозволить ефективно використовувати страхові механізми для посилення фінансової стійкості місцевих громад та покращення добробуту населення.

В умовах воєнного стану та масштабних соціально-економічних викликів, спричинених війною, фінансова спроможність територіальних громад набуває особливого значення. Органи місцевого самоврядування змушені не лише забезпечувати базові адміністративні функції, а й брати на себе відповідальність за соціальний захист населення, відновлення інфраструктури та підтримку місцевої економіки. У цьому контексті важливу роль можуть відігравати механізми місцевого страхування, які дозволяють мінімізувати фінансові ризики, захистити майно громади та забезпечити підтримку вразливих категорій населення [3, С. 37].

Міське страхування – це, в першу чергу, система фінансових та правових механізмів, спрямованих на забезпечення соціальної та економічної безпеки громад через страхові інструменти. Воно може охоплювати такі напрями, як муніципальне страхування майна, що забезпечує захист комунальної інфраструктури від пошкоджень, спричинених стихійними лихами, техногенними катастрофами чи військовими діями; медичне страхування населення, яке передбачає доступ до якісних медичних послуг, зокрема для соціально вразливих груп, таких як внутрішньо переміщені особи та постраждалі від воєнних конфліктів; страхування соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування, що сприяє фінансовому захисту муніципалітетів у разі необхідності відшкодування збитків громадянам або юридичним особам; аграрне страхування, яке відіграє важливу роль у підтримці сільських громад, допомагаючи мінімізувати економічні втрати через військові дії або несприятливі погодні умови [4, С. 92]. Загалом, впровадження ефективних механізмів місцевого страхування сприяє підвищенню фінансової стійкості громад, зниженню соціальних ризиків та забезпеченню стабільного розвитку територій в умовах кризових викликів.

В умовах війни та необхідності післявоєнного відновлення місцеві громади України стикаються зі значними фінансовими ризиками. Масове страхування може стати ефективним механізмом забезпечення економічної стабільності громад, соціального захисту населення та збереження комунальної інфраструктури [5, С. 45]. Для успішного впровадження цього інструменту необхідні комплексні підходи та системні заходи, які охоплюють правові, економічні та управлінські аспекти.

Варто розглянути основні підходи до впровадження масового страхування, наприклад, надання громадам ширших повноважень у сфері страхування, включно з можливістю створення місцевих страхових фондів, програм співфінансування страхових внесків та впровадження муніципальних страхових ініціатив [6]. Ми переконані, що держава повинна виступати гарантом фінансової стабільності страхових програм, надаючи громадам можливості залучення бюджетних і міжнародних коштів для фінансування страхових механізмів. Варто також сказати про залучення приватних страхових компаній до муніципальних страхових програм через механізми державно-приватного партнерства, що дозволить покращити якість страхових послуг

та забезпечити ширше охоплення населення. Обов'язково необхідно адаптувати передові європейські практики до українських реалій, зокрема, створення спеціалізованих страхових фондів та програм фінансової підтримки муніципалітетів та запровадження електронних платформ для адміністрування страхових виплат, що дозволить забезпечити прозорість процесів та мінімізувати корупційні ризики. Також є необхідність у розробці законодавчої бази, наприклад, внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування» [6], які б дозволили громадам запроваджувати власні страхові програми та створення правових механізмів для діяльності муніципальних страхових фондів. Також важливе врегулювання питань страхування комунального майна та відповідальності органів місцевого самоврядування. До прикладу, науковці стверджують, що діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану має свої особливості й відіграє важливу роль у підтримці економіки й населення. У контексті впровадження нових страхових продуктів, що покриватимуть воєнні ризики, визначаються наступні перспективи. Також вони пропонують провадження ефективних заходів для належного страхування інвестицій від воєнних ризиків, що може сприяти залученню коштів для відновлення країни, створенню високотехнічного виробництва та послуг, перейманню та застосуванню інноваційного досвіду, підвищенню рівня доходів і збільшенню обсягів залучення інвестицій у економіку країни, а також податкових надходжень чи інших платежів до державного і місцевих бюджетів. Вони також переконані в тому, що важливою також є співпраця страхових компаній з урядовими і міжнародними організаціями для координації страхових заходів і максимізації ефективності відшкодувань після воєнних подій, з чим неможливо не погодитись [7, С. 20].

З урахуванням сучасних викликів, варто розглянути створення муніципального страхового фонду з військовим резервом. Такий фонд міг би акумулювати внески громадян, бізнесу та держави для покриття ризиків, пов'язаних із воєнними діями, руйнуванням інфраструктури та підтримкою соціально незахищених верств населення. Запровадити субсидії та дотації для місцевих бюджетів з метою часткового покриття страхових внесків. Створити спільні муніципальні страхові фонди, які б акумулювали кошти з різних джерел – місцевих податків, грантів, міжнародної допомоги. Розробити прості і доступні страхові продукти для громадян, які б враховували фінансові можливості різних категорій населення. Також можливе масове медичне страхування жителів громад, з особливим фокусом на ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та малозабезпечених верств населення.

Разом з тим, основними бар'єрами для впровадження місцевого страхування в Україні є: обмежені фінансові ресурси громад, що ускладнює виділення коштів на страхові програми; недостатня законодавча база, що не передбачає чітких механізмів страхування муніципального майна та соціального страхування; низька страхова культура населення, що обмежує попит на добровільне страхування.

У країнах Європейського Союзу місцеве страхування є важливим елементом фінансової безпеки муніципалітетів. Європейський досвід місцевого страхування в системі самоврядування демонструє різноманітні підходи до забезпечення фінансової стабільності муніципалітетів. Наприклад, у Німеччині та Франції діють спеціальні страхові фонди для покриття збитків від природних катастроф та техногенних аварій. Німеччина застосовує модель муніципальних страхових компаній, які покривають ризики комунальної інфраструктури, соціальних послуг та катастроф. Франція має систему взаємного страхування між громадами, що допомагає зменшувати фінансові втрати у разі надзвичайних ситуацій. У Польщі муніципалітети активно впроваджують добровільне медичне страхування

для мешканців, що сприяє підвищенню рівня охорони здоров'я. Швеція використовує муніципальні страхові фонди, що гарантують покриття ризиків без залучення приватних страхових компаній. Європейські країни успішно використовують механізми муніципального страхування для захисту місцевих громад від фінансових ризиків. Цей досвід може стати корисним для України під час війни та у процесі післявоєнного відновлення.

Для України важливо звернути увагу на фінансовий захист громад, варто пейняти досвід щодо впровадження страхових механізмів яке допоможе місцевій владі швидко компенсувати втрати через руйнування інфраструктури, житлових будинків та комунальних підприємств. Це зменшить навантаження на державний бюджет і дозволить більш ефективно розподіляти фінансові ресурси. Важливе створення муніципальних страхових фондів, наприклад, досвід Німеччини та Франції показує, що громади можуть створювати власні страхові фонди або працювати за моделлю взаємного страхування, що дозволяє швидко відшкодовувати збитки, а це може бути корисним для українських міст і сіл, які постраждали від бойових дій. Також варто сказати про підвищення інвестиційної привабливості - запровадження прозорої системи місцевого страхування підвищить довіру міжнародних партнерів та інвесторів, це сприятиме залученню коштів для відбудови інфраструктури та розвитку економіки регіонів. Також варто сказати про посилення соціальної підтримки. Моделі страхування можуть охоплювати не лише інфраструктуру, а й соціальні виплати, допомагаючи найбільш вразливим категоріям населення, це підвищить рівень соціальної захищеності українців, які втратили житло чи роботу через війну. Взаємне страхування між громадами, як у скандинавських країнах, допоможе створити резерви для швидкого реагування на надзвичайні ситуації - це дозволить Україні не лише справлятися з наслідками війни, а й бути готовою до інших кризових ситуацій у майбутньому [8, С. 56]. Впровадження європейських страхових механізмів у систему місцевого самоврядування сприятиме стійкості та швидкому відновленню українських громад, роблячи їх більш фінансово незалежними та захищеними.

Отже, сучасні виклики, спричинені війною та процесом євроінтеграції, посилюють роль фінансової спроможності територіальних громад. Вони змушені не лише забезпечувати повсякденне функціонування, а й нести від-

повідальність за відновлення інфраструктури, реалізацію соціальних ініціатив, розвиток місцевої економіки та залучення інвестицій. У таких умовах місцеві бюджети відіграють ключову роль у розв'язанні актуальних проблем і підтримці економічної стабільності. Рациональне фінансове управління також є необхідною передумовою впровадження європейських стандартів на місцевому рівні. Місцеве страхування є ефективним інструментом фінансової стабільності громад, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення. В Україні необхідно створити правові та фінансові умови для розвитку муніципальних страхових механізмів, використовуючи європейський досвід та адаптуючи його до національних реалій. Розширення повноважень місцевого самоврядування у сфері страхування сприятиме підвищенню рівня соціального захисту, зниженню економічних ризиків та забезпеченню сталого розвитку громад. Впровадження масового страхування в системі місцевого самоврядування України потребує комплексного підходу, що включає розробку законодавчої бази, фінансову підтримку, міжнародне співробітництво та інформаційно-освітні заходи. Особливу увагу слід приділити створенню муніципальних страхових фондів, інтеграції європейського досвіду та залученню цифрових технологій для прозорого адміністрування страхових процесів. Розвиток цих механізмів сприятиме підвищенню фінансової стійкості громад, покращенню соціального захисту населення та загальному зміцненню економіки країни в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Успішні моделі муніципального страхування, що функціонують у країнах ЄС, можуть бути адаптовані до українських реалій. Зокрема, варто розглянути впровадження механізмів соціального страхування через муніципальні програми, а також створення спеціалізованих перестрахових фондів на національному рівні. Загалом, розвиток місцевого страхування в Україні є важливим напрямом підвищення фінансової стійкості територіальних громад. Комплексний підхід, що включає законодавче врегулювання, фінансову підтримку, створення страхових фондів, цифровізацію та адаптацію європейських практик, сприятиме формуванню ефективної системи муніципального страхування. Реалізація запропонованих заходів дозволить не лише мінімізувати фінансові ризики громад, а й забезпечити соціальну стабільність та стійке економічне зростання у післявоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук В. Особливості правового регулювання функціонування органів місцевого самоврядування в період воєнного стану в Україні. *Науковий журнал «Конституційно-правові академічні студії»*. 2023, №4. С. 37-46.
2. Савастєєва, О. М.; Ткаченко, К. Роль місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні територіальних громад. *MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE*, 2024, С. 115.
3. Ключковський Ю., Венгер В. Правове регулювання місцевого самоврядування в Україні в умовах війни та передумови проведення місцевих виборів після припинення воєнного стану. *Науковий вісник Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2023, №4. С. 33-45.
4. Кравець М. О. Конституційні засади функціонування органів місцевого самоврядування під час умов дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023, №4. С. 92
5. Полінкевич О.М., Тринчук В.В., Клапків Ю.М., Чеботарьов Є.В., Зелениця І.М. Страхування воєнних ризиків в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 11. С. 44-51 <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1997, № 24, ст.170
7. МАРЦЕНЮК, О. В.; РУДА, О. Л. Діяльність страхових компаній в умовах воєнного стану та їх роль у післявоєнному відновленні України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 1 (67). С. 7-23. DOI: 10.37128/2411-4413-2024-1-1, 2024.
8. Тарасенко Т. М. Організаційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: можливості та обмеження. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. Випуск 4, 2022. С. 56.